

This is the **published version** of the bachelor thesis:

Gómez Castellanos, Naiara; Arís, Núria dir. L'assetjament escolar a les aules d'educació infantil : proposta de prevenció. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona, 2023-2024. (Grau en Educació Infantil)

This version is available at <https://ddd.uab.cat/record/298784>

under the terms of the license

FACULTAT DE CIÈNCIES DE L'EDUCACIÓ

Grau en Educació Infantil

TREBALL DE FI DE GRAU

Curs 2023-2024

**L'assetjament escolar a les aules d'educació infantil: proposta
de prevenció**

Naiara Gómez Castellanos

TUTOR/A

Nuria Arís Redó

Departament de Didàctica de les Ciències Socials

Barcelona, convocatòria de juny

Resum

El present Treball de Fi de Grau (TFG) se centra en el disseny d'un projecte d'intervenció destinat a prevenir l'assetjament escolar en una aula d'educació infantil. Per poder fonamentar la meua intervenció, s'ha dut a terme una recerca exhaustiva d'informació sobre el tema, amb l'objectiu de comprendre les seves causes, les seves conseqüències i les estratègies que, com a futura educadora, he de fer servir per a poder prevenir aquests tipus de situacions.

El projecte d'intervenció consta de sis sessions -destinades a infants d'EI 5- on s'aborda l'assetjament escolar a través d'altres temes més concrets com són la diversitat, el respecte, els valors i la resolució de conflictes. A més a més, és important destacar que la situació d'aprenentatge s'ha desenvolupat a través del *Treball per Projectes*. Així mateix, al següent treball també s'aprofundeix en aquesta metodologia i es presenta el seu potencial per fomentar la participació activa dels estudiants i l'aprenentatge funcional i significatiu.

Per acabar, cal ressaltar que aquest TFG no només s'enfoca en la implementació de la proposta, sinó també en l'anàlisi dels seus resultats per poder comprovar la seva efectivitat i reflexionar sobre els aprenentatges realitzats durant el procés.

Resumen

El presente Trabajo de Fin de Grado se centra en el diseño de un proyecto de intervención destinado a prevenir el acoso escolar en un aula de educación infantil. Para poder fundamentar mi intervención, se ha llevado a cabo una búsqueda exhaustiva de información sobre el tema, con el objetivo de comprender sus causas, sus consecuencias y las estrategias que, como futura educadora, tengo que utilizar para poder prevenir estos tipos de situaciones.

El proyecto de intervención consta de seis sesiones -destinadas a niños de EI 5- donde se aborda el acoso escolar a través de otros temas más concretos como son la diversidad, el respeto, los valores y la resolución de conflictos. Además, es importante destacar que la situación de aprendizaje se ha desarrollado a través del *Trabajo por Proyectos*. Así mismo, en el siguiente trabajo también se profundiza en esta metodología y se presenta su potencial para fomentar la participación activa y el aprendizaje funcional y significativo.

Para acabar, es necesario resaltar que este TFG no solo se enfoca en la implementación de la propuesta, sino también en el análisis de sus resultados para poder comprobar su efectividad y reflexionar sobre los aprendizajes realizados durante el proceso.

Abstract

The present Final Degree Project focuses on the design of an intervention project aimed at preventing bullying in an early childhood education classroom. In order to be able to base my intervention, an exhaustive search for information on the subject has been carried out, with the aim of understanding its causes, its consequences and the strategies that, as a future educator, I have to use in order to prevent these types of situations.

The intervention project consists of six sessions - aimed at EI 5 children - where bullying is addressed through other more specific topics such as diversity, respect, values and conflict resolution. In addition, it is important to highlight that the learning situation has been developed through *Project Work*. The following paper also explores this methodology in depth and presents its potential to foster active participation and functional and meaningful learning.

Finally, it is necessary to highlight that this dissertation not only focuses on the implementation of the proposal, but also on the analysis of its results in order to verify its effectiveness and reflect on the learning achieved during the process.

ÍNDEX

1. Introducció.....	1
1.1. Justificació.....	1
1.2. Objectius del TFG.....	2
1.3 Pràctiques i recursos existents.....	2
1.4. Contextualització.....	3
2. Marc teòric.....	4
2.1. L'assetjament escolar.....	4
2.2. El treball per projectes a educació infantil.....	8
3. Metodologia i disseny de la intervenció.....	11
3.1. Metodologia.....	11
3.2. Disseny de la intervenció.....	12
4. Resultats de la intervenció.....	19
5. Conclusions.....	20
6. Referències bibliogràfiques.....	22
7. Annexos.....	25
Annex A. Fotografies sessió 1: la burla.....	25
Annex B. Fotografies sessió 2: el respecte.....	26
Annex C. Fotografies sessió 3: valors.....	27
Annex D. Fotografies sessió 4: resolució de conflictes.....	29
Annex E. Fotografies sessió 5: diversitat.....	30

1. Introducció

1.1. Justificació

L'assetjament escolar és una forma de violència que es dona en l'àmbit escolar. Tal com esmenta Olweus (1983), "un estudiant és assetjat o victimitzat quan està exposat de forma repetitiva a accions negatives per part d'un o més estudiants". Avui en dia cada vegada són més els casos d'assetjament escolar o "bullying" a les escoles, de forma que s'ha convertit en un dels problemes socials més freqüents en l'actualitat.

És per aquest motiu que el meu treball està enfocat a tractar l'assetjament escolar a les aules d'infantil, per tal que els infants coneguin la seva existència i actuïn davant situacions injustes.

És important treballar la prevenció escolar des d'edats primerenques, ja que infantil és la base del desenvolupament afectiu i social dels més petits. Vivim en una societat on la violència es troba cada vegada més present i és essencial educar als nens en un entorn on el respecte i la tolerància han de destacar per sobre de la resta.

Treballar l'assetjament escolar amb infants d'entre quatre i cinc anys no és gens fàcil, així que he decidit fer-ho a través d'una seqüència d'aprenentatge on les propostes seran dinàmiques i significatives. La idea és que les activitats ajudin els infants a reconèixer situacions d'assetjament a l'escola, i puguin actuar de forma resolutiva. Per tant, és essencial treballar la resolució de conflictes, així com diferents formes d'actuar davant situacions diverses. A més a més, el principal objectiu del projecte és fomentar valors de respecte, companyerisme i empatia, per tal de prevenir possibles situacions de violència a l'escola.

Vaig decidir triar aquest tema perquè quan veig la televisió o llegeixo el diari, cada vegada són més els casos de suïcidi per "bullying". A més a més, a l'escola de pràctiques que estic actualment m'estic adonant de la dificultat que tenen els infants per resoldre els seus propis conflictes sense recórrer a la violència. Per tant, amb aquesta seqüència didàctica vull ajudar a prevenir l'assetjament escolar i vull donar eines als infants per a defensar-se i no mirar a un altre costat quan veuen una situació d'abús (físic i psicològic) entre companys. Per parlar de l'assetjament com a tema principal, m'agradaria centrar-me en d'altres més concrets com ara:

la diversitat, el respecte i la resolució de conflictes. Considero que són temes crucials per a entendre què és l'assetjament i com podem prevenir-lo.

1.2. Objectius del TFG

Objectius generals

- Dissenyar i aplicar una situació d'aprenentatge sobre la prevenció de l'assetjament escolar com a problema socialment rellevant a l'aula d'infantil.
- Potenciar un entorn educatiu saludable i lliure d'assetjament escolar a educació infantil.

Objectius específics

- Investigar les causes de l'assetjament escolar.
- Conèixer estratègies per a la prevenció de l'assetjament escolar.
- Treballar la diversitat i el respecte a les aules d'educació infantil.
- Treballar la resolució de conflictes a les aules d'educació infantil.

1.3 Pràctiques i recursos existents

Durant el disseny del TFE, he tingut l'oportunitat de poder assistir a una xerrada sobre la prevenció del "bullying" a càrrec de l'Associació Catalana per a la Prevenció de l'Assetjament Escolar. L'objectiu de la fundació és desenvolupar en infants un comportament preventiu basat en l'aprenentatge d'estratègies per a la resolució de conflictes i les relacions socials.

Així mateix, durant una de les seves conferències, una de les professionals ens va parlar sobre la importància que té que, com a educadores, tinguem les eines necessàries per a poder actuar davant d'una situació d'aquest caràcter. D'aquesta manera, ACPAE ha desenvolupat un mètode per a la prevenció de l'assetjament escolar on s'ensenyen recursos i tècniques per a prevenir i protegir-se de possibles situacions d'abús i violència tant dins com fora de l'aula.

Aquest mètode de treball es desenvolupa a través de tres àrees transversals i complementàries: la psico-assertivitat, que ensenya als infants a fer un ús del llenguatge de forma acurada; el teatre corporal, que ajuda als nens/es a expressar-se mitjançant el cos; i l'autoprotecció, que té l'objectiu de donar les eines necessàries als infants perquè puguin actuar davant una agressió.

En definitiva, és important que com a mestres coneguem i estem en contacte amb aquest tipus de fundacions perquè ens donen estratègies i recursos que ens poden ajudar a prevenir situacions desfavorables.

1.4. Contextualització

L'escola on duré a terme la intervenció sobre l'assetjament escolar es diu Pilarín Bayés i està ubicada al barri de les Fonts, entre Terrassa i Sant Quirze del Vallès. Es tracta d'una escola pública que pertany al Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya. Se situa a un entorn urbà, envoltat de cases unifamiliars. No obstant això, també es troba a prop de la Riera de Rubí i del Torrent de Can Fonollet, cosa que permet que els infants puguin dur a terme excursions i propostes per estar en contacte amb la natura. A més a més, el centre cívic Torre Julià es troba a pocs metres de l'escola i això facilita que puguin dur a terme diferents activitats i serveis culturals.

Aquest centre té una oferta educativa que comença des d'Infantil fins a Primària i disposa de dues línies a cada curs. L'escola acull a 390 alumnes del municipi de Sant Quirze i d'altres municipis veïns com: Terrassa, Sabadell, Rubí i Vacarisses.

Quant a les famílies, la majoria són de classe mitjana, les quals disposen d'una feina qualificada, tot i que n'hi ha d'altres que, pel seu baix nivell econòmic, han de fer ús dels serveis socials. Tanmateix, l'escola té molt presents aquestes diferències econòmiques entre les famílies i sempre intenta que les propostes i la implicació que es demana sigui accessible per a tothom. A tall d'exemple, pel que fa al nivell socioeconòmic, a l'hora de programar, les docents tenen molt present que no tots els infants opten dels mateixos recursos, i, per exemple, el fet de portar una imatge impresa de casa pot ser complicat per alguns. Per aquest motiu, s'estimen més no demanar material que potser no tots tenen, com és d'exemple una impressora.

Així mateix, pel que fa a la implicació, l'escola convida les famílies a participar en els seus projectes del centre, de manera que poden entrar a l'aula i compartir coneixements amb els més petits. En general, les famílies són força participatives i solen entrar a la classe a explicar els seus oficis, explicar algun conte o fer alguna proposta relacionada amb la investigació que estan duent a terme els infants.

D'altra banda, tot i que el barri on està ubicada l'escola forma part de dos municipis, aquesta pertany al de Sant Quirze del Vallés. Aquest fet és de gran rellevància si parlem des de l'àmbit econòmic, atès que el seu ajuntament ofereix molts serveis i recursos per l'educació. Això, ajuda que l'escola tingui un pressupost bastant elevat i els infants puguin gaudir d'una educació de qualitat. Així mateix, des del Pilarín Bayés es busca estar en constant innovació i s'intenta comprar cada any material nou per a poder millorar les seves propostes i canviar els espais del centre. A més a més, l'escola paga gran part del material fungible que utilitzen els infants i part de les sortides que es realitzen durant el curs. Per tant, es pot dir que les famílies també es beneficien d'aquests recursos que ofereix l'ajuntament.

Pel que fa a les instal·lacions, l'escola disposa de dos edificis principals, més dos altres annexats. En aquests, es troben distribuïdes dues línies per nivell (des d'infantil fins a primària) i diverses aules com ara la de psicomotricitat, la de música, la biblioteca i diferents sales d'estudis entre d'altres. Quant a les aules, cadascuna de les línies disposa d'aula pròpia i aquestes queden assignades segons l'edat dels infants, tot tenint en compte i com a punt de referència l'any de naixement.

Per acabar, cal destacar que la metodologia de l'escola es basa en la Perspectiva dels Projectes de Treball (investigacions). Segons l'Ideari Pedagògic del centre (2023), aquesta metodologia es basa en la personalització, el respecte dels ritmes evolutius i de les capacitats intel·lectuals dels infants, la socialització, l'aprenentatge significatiu, la cooperació, la globalització i la interdisciplinarietat. És important remarcar que els temes d'investigacions no els proposa l'escola, sinó que sorgeixen a partir dels mateixos alumnes. Per tant, es tracta d'una metodologia que, com bé remarca el centre, té a l'infant com a centre del seu aprenentatge, ja que són ells els qui marquen el ritme de les propostes a través dels seus interessos i necessitats.

2. Marc teòric

2.1. L'assetjament escolar

"L'assetjament escolar o bullying, terme anglès a través del qual s'ha difós aquesta forma característica extrema de violència escolar, és un tipus de maltractament psicològic, físic o verbal entre escolars de manera reiterada." (Grimaldi, 2009, p. 2). De vegades es confon l'assetjament escolar amb altres situacions de conflicte, però és important remarcar que

perquè sigui considerat bullying ha de complir certes condicions, entre les quals destaco: ser intencionals, ser repetitius en el temps i existir una desigualtat de poder entre l'agressor i la víctima.

El maltractament entre companys va des dels abusos físics, fins als psicològics, tot i que aquests últims són més difícils de reconèixer pel professorat. Tanmateix, independentment dels abusos soferts per les víctimes, els efectes, tant a llarg com a curt termini, poden ser incontrolables i de diversa amplitud: depressió, ansietat, insomni, manca de concentració, disminució de l'autoestima, absentisme escolar, baix rendiment escolar, idees suïcides, suïcidi, etc. (Benítez et al., 2005, p. 72).

D'aquesta manera, és de vital importància que com a adults estiguem atents a aquests tipus de conductes per tal de ser conscients de la gravetat del problema i les seves conseqüències. O'moore (2000), citat per Benítez et al. (2005), parla que alguns adults consideren que la violència entre companys és una fase més del desenvolupament dels infants i que aquesta és necessària per a la seva correcta evolució. Al contrari, l'autor remarca que aquest és un gran error i que cal donar les eines perquè mestres, famílies i alumnes siguin conscients de l'extensió del problema. Per tant, el nostre rol com a adult ha de ser el de guiar als infants per aconseguir una educació basada en el respecte, la igualtat i la tolerància cap a les diferències. Per fer-ho, és imprescindible que presentem i rebutgem accions en què els infants agredeixen, insulten o es riuen dels companys. De la mateixa forma, alabarem a aquells que respecten als altres i es comporten de forma empàtica i solidària. A més a més, com a educadors podem dur a terme campanyes de conscienciació sobre els drets humans; projectes on es treballi el concepte de "bullying", ja que hi ha infants que no són conscients que estan patint o fent assetjament escolar; i formacions sobre estratègies per a la resolució de conflictes, la tolerància i el respecte cap a la diversitat. Les primeres experiències de relacions entre infants són crucials per ajudar a consolidar valors positius.

Quant a les possibles causes que poden provocar aquest tipus de violència, Grimaldi (2009), ens parla de la influència dels models educatius dels infants, la violència a la qual poden estar exposats a l'hora de rebre un càstig, i la dificultat per resoldre problemes. Així doncs, l'autora afirma que “quan un nen està exposat constantment a aquestes situacions, acaba per registrar automàticament tot a la seva memòria, passant a exterioritzar-lo quan ho vegi oportú.” (p. 3). Amb aquesta declaració, podem concloure que les conductes dels infants estan molt lligades a allò que viuen i senten en el seu context diari. Si un infant està exposat a situacions violentes,

serà més probable que utilitzi la violència com a mitjà per resoldre els seus conflictes, ja que ho veuen com una conducta correcta i és a la qual estan acostumats.

Actualment, vivim en una societat on els discursos d'odi són cada vegada més freqüents i es dirigeixen -majoritàriament- cap a sectors minoritaris i més febles a escala social (immigrants, dones, comunitat LGTBI, etc.). A més a més, la violència física està molt present a la societat en què vivim i els infants estan exposats a aquests tipus de situacions constantment (telenotícies, programes de televisió sobre boxa, sèries de televisió on apareixen baralles, etc.). Per tant, la nostra intervenció socioeducativa per a prevenir aquests tipus de situacions és més important que mai.

El comportament agressiu està present des d'edats primerenques, sent aquest de baixa freqüència i intensitat. La violència durant aquestes edats forma part de la vida diària dels centres educatius (Albadalejo-Blázquez et al., 2013). D'aquesta manera, Alsaker (2012), citat per Grimaldi (2009), estableix l'etapa infantil com el moment en què s'estableixen els primers processos cap a la victimització. Per tant, és essencial que durant aquest període escolar, es treballi l'assetjament escolar a través de propostes relacionades amb la diversitat, la inclusió, la resolució de conflictes, el respecte i l'amistat. Així doncs, Esther Oliver (2014), citat per Macias i Veredas (2020), va establir que "la socialització és un procés en què s'està immers des que es neix. Per aquesta raó, no es pot esperar que nens i nenes siguin adolescents per mostrar-los que la violència és inacceptable, a més, no hi ha cap evidència científica capaç d'argumentar la necessitat d'espera." (p. 10)

Altrament, segons l'article publicat per Monzó, els assetjadors presenten característiques psíquiques comunes. Així doncs, la psicòloga destaca que es tracta d'infants que els hi costa gestionar les seves emocions i es comporten de forma impulsiva, sent incapaces de controlar els seus actes. A més a més, es tracta d'un perfil d'infant manipulador, ja que té la necessitat constant de controlar als altres i estar per sobre d'ells; amb baixa tolerància a la frustració i falta d'empatia; i amb un pensament rígid, atès que no els agraden les normes i no estan disposats a dialogar per arribar a un consens.

D'altra banda, tot i que no hi ha un únic perfil de víctima, els assetjadors acostumen a aprofitar-se d'aquells infants més vulnerables, sensibles i innocents, amb baixa autoestima i amb incapacitat per a imposar-se sobre dels altres.

Així mateix, es distingeixen diferents tipus de víctimes d'assetjament escolar, així com diferents tipus d'agressors:

Taula 1

Tipus de víctimes d'assetjament escolar.

Víctima típica o passiva	Solen ser infants que s'aïllen socialment, amb dificultat per expressar els seus sentiments i/o opinions i amb dificultats a l'hora de comunicar-se. No solen ser infants amb molts amics i mostren inseguretat, vulnerabilitat, baixa autoestima i por a les conductes agressives. Normalment, amaguen el que els està passant per vergonya i acostumen a culpabilitzar-se a ells mateixos de la seva situació.
Víctima activa	Acostumen a ser infants amb pocs amics i que actuen de manera impulsiva sense tenir en compte si la conducta que estan utilitzant és l'adequada. En certs moments, poden arribar a comportar-se com de forma agressiva. Aquestes característiques fa que per alguns agressors siguin considerats “infants provocadors”, la qual cosa fan servir com a excusa per a actuar de forma violenta amb ells.

Adaptat de “*Por qué se produce la violencia escolar y cómo prevenirla*”, per Díaz-Aguado (2005).

Taula 2

Tipus de d'agressors escolars.

Agressor actiu	Agredeix de manera personal. És el menys nombrós, però el més analitzat i estudiat.
Agressor social indirecte	És el que guia al grup fins a un comportament inadequat cap a la víctima. Es tracta d'un perfil que passa més desapercbut i que costa de distingir.
Agressor passiu	No participa directament en la intimidació, però sí que està d'acord i anima a l'agressor principal. De vegades, els agressors passius apareixen per por a convertir-se en

	víctima.
--	----------

Adaptat de “Bullying: importancia de la aplicación de programas de prevención desde la etapa de educación infantil “, per Núñez Quintero (2016).

Tanmateix, quan parlem de "bullying" no només hem de parlar de la víctima i l'assetjador, sinó que també ens hem de fixar en els espectadors silenciosos, és a dir, aquells infants que veuen una situació d'abús, però decideixen callar i no actuar. El seu paper és essencial, ja que la seva incapacitat per empatitzar i oferir ajuda a la víctima els converteix en un assetjador més. De fet, un estudi realitzat per la doctora i mestre Christina Salmivalli i la doctora i investigadora Elisa Poskiparta, va demostrar que en aquelles aules on els espectadors reforçaven els comportaments d'intimidació, l'assetjament era més freqüent. Per tant, és important treballar la resolució de conflictes, així com estratègies per ajudar als altres i empatitzar amb la víctima. Amb això, consolidarem l'atractiu d'aquell alumnat que ajuda i intenta impedir el maltractament a altres companys.

Així doncs, com podem treballar l'assetjament escolar a les aules d'infantil?

El treball sobre el “bullying” durant aquesta etapa es pot fer de diferents formes, sigui a través de contes o amb propostes dinàmiques i atractives. Considero essencial que les activitats plantejades siguin significatives pels infants i estiguin contextualitzades en situacions que normalment es produeixen a l'aula.

Com que educació infantil és una etapa en què encara estan desenvolupant la seva personalitat, és crucial establir una base de respecte entre companys per tal que no es donin conductes com les esmentades anteriorment. Per tant, com a docents hem d'establir dinàmiques on es parli sobre les diferències entre les persones, el respecte, l'empatia, la solidaritat i l'amistat. No només és important treballar àmbits com llengua, matemàtiques, consciència fonològica, art, etc. de forma aïllada, sinó que també hem d'ensenyar què són els drets humans, perquè són importants i quins valors hem de tenir per tal de respectar-los.

2.2. El treball per projectes a educació infantil

He decidit dur a terme un projecte centrat en la diversitat, el respecte, i la resolució de conflictes per tal de treballar l'assetjament escolar durant l'etapa d'infantil. Ara bé, que significa treballar per projectes i a què ens ajuda?

L'origen del treball per projectes es troba a L'Escola Nova. Aquest moviment va sorgir a finals del segle XIX i tenia com a finalitat convertir-se en una revolució en l'àmbit de l'educació, ja que es trenca amb la metodologia rígida que es feia servir en aquella època i es dona pas a una en què l'infant és el centre de tot l'aprenentatge i es considera activa, motivadora i atractiva pels més petits. Dintre de l'Escola Nova, Decroly destaca com un dels màxims representants d'aquesta nova metodologia. El pedagog va apostar per la globalitat com a base de l'aprenentatge, ja que afirmava que els infants perceben la realitat de forma globalitzada. D'aquesta manera, Decroly considera que per aprendre, els infants han d'establir connexions entre allò que és nou, i els coneixements previs amb els quals parteixen. (Pérez, 2017). D'altra banda, cal considerar que l'impulsor del mètode basat en els projectes és William H. Kilpatrick (1871-1965), el qual considerava que l'aprenentatge més significatiu i útil es dona quan aquest es basa en les vivències, perquè és d'aquesta forma que els infants formen part del procés de planificació, producció i comprensió d'allò en què treballen. (Magaña, 2020). Per tant, el treball per projectes és una metodologia en què els infants treballen a partir de les seves experiències, tot establint connexions amb els coneixements previs i la realitat que els envolta, per tal de donar resposta a problemes i qüestions reals i significatives per ells.

Així doncs, Tobón (2006) defineix els projectes com un conjunt d'activitats sistemàtiques i elaborades que s'executen per tal de resoldre un determinat problema. El problema pot ser una pregunta, un desig de coneixement, una necessitat d'aplicar un mètode per solucionar una dificultat, crear un producte, valorar una metodologia de treball o provar una hipòtesi. (p. 1)

Els projectes són les activitats crucials de l'àmbit escolar. Es tracta de propostes que estimulen als infants a qüestionar-se tot allò que passa al seu voltant i a no conformar-se amb la primera resposta que troben. A més a més, els projectes ajuden els nens a dur a terme un treball actiu i són una bona manera de tenir primeres experiències de treball amb els altres. (Lacueva, 2006). En conseqüència, l'autora afirma que qualsevol infant que hagi dut a terme una investigació, podrà adonar-se que aquesta manera de treballar estimula la necessitat de continuar profunditzant en allò que estan investigant i així seguir en un constant aprenentatge. Entre tots aquests beneficis del treball per projectes, Fernández i Melero (1995), citat per Lacueva (2006), destaca el foment del treball cooperatiu i els seus beneficis a escala socioafectiva. Aquesta estratègia metodològica implica que els infants estiguin en constant interacció, millorant així la seva convivència i estimulants el companyerisme i l'ajuda mútua.

A més a més, aquest tipus de propostes comporten situacions i reptes que els infants han de solucionar cooperant i compartint coneixements amb els altres. Per tant, treballar per projectes és una bona forma de fomentar el diàleg entre iguals i buscar solucions mitjançant acords comuns. (Cano Ruíz, 2022).

Hernández (2000), assenyala que el treball per projectes pot permetre:

- Desenvolupar una sèrie de competències que permetin als infants comprendre i interpretar el món en què viuen.
- Reformular l'organització del currículum per matèries per tal de donar resposta als problemes i les necessitats que es poden trobar els infants en el seu context proper.
- Tenir en compte el que passa a la societat actual, de forma que no només es queden amb els continguts establerts pel currículum, sinó que busquen donar importància a allò que passa fora de l'escola.
- Replantejar la funció del docent. L'adult ja no és la font que posseeix tots els coneixements, sinó que es converteix en un aprenent.

D'una banda, quant al paper dels infants durant el treball per projectes, Martín (2006), citat per Martín (2018), esmenta que "el protagonisme dels alumnes en el procés d'aprenentatge és un dels trets definitoris del treball per projectes" (p. 19). Per tant, els infants tindran un rol actiu, dinàmic i participatiu durant les propostes, contribuint així al desenvolupament del pensament racional i a un augment de la seva autonomia i capacitat de qüestionar-se allò que veu i l'envolta. Així doncs, els infants aniran construint el seu aprenentatge tot compartint els coneixements previs que tenen sobre el tema, formulant hipòtesis i organitzant els espais i materials que utilitzaran durant les diferents propostes. (Martín, 2018).

D'altra banda, el paper de l'adult passa, primer de tot, per abandonar els llibres de text i centrar-se en els interessos i necessitats dels seus alumnes. Treballar per projectes significa tenir en compte els reptes actuals de la societat per tal de fomentar un aprenentatge vivencial i significatiu.

Martín (2018, p. 20) esmenta que la principal funció per la qual destaca l'adult en aquesta metodologia és la flexibilitat, però també és important:

- Motivar als infants a aprendre.

- Fomentar la participació de tots els infants, de manera que s'ha de tenir en compte tota la diversitat d'alumnat.
- Utilitzar i organitzar els coneixements previs dels infants.
- Disposar d'un entorn segur on els infants se sentin còmodes i puguin desenvolupar al màxim les seves capacitats.
- Investigar i indagar sobre la mateixa pràctica educativa.

En resum, podem definir el treball per projectes com una metodologia en què l'infant estudia de forma vivencial i aprèn a desenvolupar-se a l'entorn on viu. Així doncs, la Federació d'Ensenyança de CC.OO. d'Andalusia (2008), remarca que el treball per projectes es caracteritza per introduir aprenentatges interessants pels infants, atès que parteixen de la realitat i els temes estan relacionats amb allò que els preocupa i els interessa. A més a més, remarca que permet que els docents puguin aprofundir en un nou coneixement i treballar-lo des de diferents àrees, tot contribuint a un aprenentatge significatiu. En conseqüència, es tracta d'una metodologia inclusiva, ja que les propostes són flexibles i s'adapten al ritme i les necessitats de cada alumne.

3. Metodologia i disseny de la intervenció

3.1. Metodologia

Per tractar aquesta problemàtica, ho he fet a través del treball per projectes. Així doncs, aquest es va iniciar a l'aula, amb la lectura d'un conte relacionat l'assetjament escolar ("Què li passa a l'Elna?"). Als infants els va cridar molt l'atenció aquest tema i es va establir una conversa on es va parlar sobre si alguna vegada havien patit alguna situació semblant a la de la protagonista del llibre i sobre la violència entre companys. La majoria d'infants em van explicar que moltes vegades utilitzaven els cops de puny i les empentes quan estaven enfadats i sentien que algun company els havia molestat. Com que els alumnes volien saber més sobre el tema, els vaig proposar preparar, de forma conjunta, un projecte relacionat sobre aquest.

Així mateix, vam apuntar a la pissarra possibles subtemes que serien interessants treballar (burla, diversitat, violència, valors, resolució de conflictes, abús sexual, violència de gènere...) i, entre tots, van decidir quatre: la burla, els valors, la diversitat i la resolució de conflictes. Aquest moment de presentar les propostes va ocasionar debats i converses per

decidir quins temes es tractarien, per tant, va ser una molt bona oportunitat per trencar l'individualisme i fomentar la cooperació i les relacions entre el grup d'iguals.

Una vegada ja teníem els subtemes que els interessava treballar, vam estar parlant sobre quins eren el nostres objectius del projecte, és a dir, que volíem aconseguir amb aquest. A més a més, els vaig suggerir que seria interessant decidir de forma conjunta quines propostes serien les més adients per poder saber més sobre el nostre tema.

La primera proposta que va sortir va ser la lectura d'un altre conte per treballar el tema de la burla, i jo els hi vaig proposar si els agradaria fer un dibuix relacionat amb aquest. Altrament, també van proposar dur a terme un cartell amb les normes de convivència de la classe i els passos a seguir a l'hora de resoldre un conflicte.

Com que ja teníem una molt bona base amb la qual treballar, vaig poder fer una primera programació amb les idees dels infants i d'altres que jo ja tenia. Es tracta d'un projecte on els infants han tingut un paper molt actiu i han pres moltes decisions a l'hora de dur a terme determinades propostes. Tanmateix, jo els he anat guiant i també els he suggerit activitats que em resultaven atractives i interessants perquè ells poguessin triar quina els agradava més.

3.2. Disseny de la intervenció

Títol	Prevenim l'assetjament escolar!
Nivell educatiu	I5 d'EI
Descripció (context + repte)	La meua proposta d'intervenció consta de 6 sessions on es treballarà la prevenció de l'assetjament escolar a partir de quatre subtemes: la burla, els valors, la diversitat i la resolució de conflictes. Així doncs, he plantejat i pensat activitats basades en els interessos dels infants on podran aprendre i reflexionar sobre els drets humans i la importància de respectar-nos per evitar situacions de conflicte i violència.

Amb la realització d'aquesta situació d'aprenentatge s'afavoreix el desenvolupament de les competències específiques dels eixos següents:

- Eix 1. Un infant que creix amb autonomia i confiança.
- Eix 4. Un infant que forma part de la diversitat del món que l'envolta.

Competències específiques	Eix 1	Eix 2	Eix 3	Eix 4
<u>Competència específica 2.</u> Viure les emocions, expressant i reconeixent sentiments i necessitats, per anar creixent en benestar emocional i seguretat afectiva.	X			
<u>Competència específica 1.</u> Avançar en la relació amb els altres en condicions d'igualtat, creant lligams, per construir la pròpia identitat basada en els valors democràtics i de respecte als drets humans.				X
<u>Competència específica 2.</u> Apreciar progressivament l'entorn social i cultural proper i la seva diversitat, mostrant interès i respecte per conviure.				X

Objectius d'aprenentatge	Criteris d'avaluació
Gaudir i relacionar-se positivament amb els altres en igualtat, conviure en la diversitat i adquirir progressivament hàbits de convivència i relació social.	1. Demanar, acceptar i oferir ajuda, establint relacions afectives positives, de manera lliure, segura i respectuosa en moments de vida quotidiana. 2. Establir relacions i vincles saludables amb els altres que respectin la convivència, la diversitat i la igualtat de gènere. 3. Iniciar-se en la resolució de conflictes, proposant alternatives i gaudint dels beneficis d'arribar a

	acords, amb l'ajuda de l'acompanyament de l'adult. 4. Participar en propostes de grup acceptant les dinàmiques i el funcionament acordat.
Desenvolupar actituds que fomentin la igualtat entre tots els gèneres, la salut, la cura, el consum responsable, els hàbits sostenibles i el respecte i la valoració de la diversitat.	1. Establir relacions i vincles saludables amb els altres que respectin la convivència, la diversitat i la igualtat de gènere.

Eix i competència	Sabers
Eix 1, competència específica 2	- Col·laboració i ajuda mútua en diferents contextos i moments de la vida quotidiana. - Expressió i desenvolupament de relacions afectives i comunicatives, sabent demanar i acceptar ajuda quan es necessiti.
Eix 4, competència específica 1	- Incorporació d'habilitats socials i pautes bàsiques de convivència, que incloguin el respecte a la igualtat de gènere. - Comunicació de necessitats, sentiments i emocions. - Sensibilitat i percepció de les necessitats i els desitjos dels altres amb una progressiva actitud d'ajuda i de col·laboració. - Desenvolupament d'actituds d'empatia respecte als altres i envers la diversitat. - Disposició al diàleg i flexibilització d'actituds personals, amb acompanyament de l'adult. - Assertivitat i acords en la resolució de conflictes. - Iniciació a la comprensió i la valoració de la diferència i la diversitat per a l'enriquiment col·lectiu i del grup.

	- Observació, imitació i representació de persones, personatges, objectes, animals i situacions en el joc simbòlic. Identificació i rebuig d'estereotips i prejudicis.
Eix 4, competència específica 2	- Observació de la diversitat de costums, maneres d'interpretar la realitat, procedències, llengües familiars, entre un mateix i els companys i companyes de classe, i acceptació d'aquesta realitat com una manera d'aprendre. - Reconeixement de models positius de referència.

Desenvolupament de la situació d'aprenentatge

La principal decisió respecte a les estratègies metodològiques que es preveuen utilitzar és l'ús del treball per projectes. Aquesta problemàtica es treballarà a partir de propostes pensades pels infants i amb la conversa com a factor principal.

El treball per projectes sorgeix a partir de l'interès dels alumnes en treballar un tema en específic, que pot conduir cap a altres subtemes i conceptes més amplis. Per tant, la programació d'aquesta intervenció es farà tenint en compte les idees i aportacions dels infants amb l'ajuda del mestre, que ha d'actuar com a guia. Així mateix, els nens/es poden proposar algunes activitats i, amb l'ajuda de l'educadora, s'anirà donant forma al projecte. La programació es durà a terme alhora que els infants recomanin alguna activitat i estarà sotmesa a canvis si així ho demanen.

Quant a l'agrupació, es tracta d'un projecte pensat per fer-lo amb tot el grup classe. Tanmateix, hi ha la possibilitat de fer desdoblaments si així ho requereix l'activitat.

Un altre aspecte a destacar són els espais que es faran servir. En aquest cas, farem ús de l'aula ordinària. Considero que és un espai adequat a les necessitats que presenten tant els infants com les propostes que poden suggerir, i que té múltiples possibilitats que afavoreixen la descoberta, l'aprenentatge i la reflexió. No obstant això, sempre hi ha la possibilitat de fer algun canvi si és necessari.

Pel que fa als materials de les propostes, aquests dependran del context en què es

produeixin. Com que es tracta d'una intervenció molt flexible i que depèn absolutament dels infants, entra la possibilitat de fer modificacions i utilitzar material que ens trobem en cada moment.

Proposta	Descripció de la proposta d'aprenentatge i d'avaluació	Temporització / agrupació
<i>Introducció: la burla</i>	Primerament, es farà una petita conversa per tal de saber quins coneixements previs tenen els infants. Després, es farà la lectura del llibre “Orelles de papallona”. El conte tracta sobre una nena que li fan burla a l'escola per les seves orelles, els seus cabells, com va vestida... però la nena trobarà una resposta positiva i molt imaginativa per fer front als insults dels seus companys. Un cop feta la lectura, es farà una conversa a classe per tractar el tema. Per acabar, es repartirà un full en blanc a cada nen perquè representi allò que ha après o que més l'ha sorprès de la sessió.	1 hora. (Grup sencer)
<i>Diversitat: tots som diferents</i>	La mestra portarà, en fulls, la silueta d'un nen (sense les parts de la cara, el cos, la vestimenta...) i diverses targetes amb les parts que falten per posar. Per parelles, els infants hauran de crear un personatge fent servir diferents característiques (color de la pell / color i forma del cabell / tipus d'ulls /etc.). Quan tots els grups hagin creat el seu personatge, es farà rotllana i cadascú explicarà quines són les característiques que fan diferents als seus personatges. Després, es demanarà que treguin tot el que tenien enganxat i es quedin només amb la silueta, que és la mateixa per tots. Es parlarà sobre el fet de, tot i tenir	1 hora. (Mig grup)

	característiques molt diferents, per dins tots som iguals.	
<i>Respecte</i>	Per aquesta activitat, la mestra portarà impreses imatges (prèviament escollides pels infants) en la que es veuen situacions de respecte, però també d'altres irrespectuoses. A més a més, es portarà un full gran en què hi haurà dues columnes amb les etiquetes: "Respectuós" i "Irrespectuós". Es tracta que els infants classifiquin cada imatge segons si són situacions en què apareix el respecte o no, i expliquin el perquè. Per acabar, cada infant explicarà una situació personal en què creguin que l'han tractat de forma respectuosa o irrespectuosa i es crearà una conversa al voltant.	45 mins. (Grup sencer)
<i>Normes de convivència / valors</i>	Primerament, es farà una petita conversa en què parlarem dels valors humans, aquells que ens fan bones persones. Després, proposarem crear normes de convivència per a la classe que ens ajudin a tenir aquests valors i evitar situacions de conflicte i violència. Els infants escriuran les normes als fulls de colors. Per acabar, es demanarà que, per grups, representin amb el cos les normes que han creat, i es farà una fotografia que ens servirà per al mural final.	1 hora. (Grup sencer)
<i>Resolució de conflictes</i>	La mestra portarà a la classe diferents fotografies (prèviament escollides pels infants) en les quals surten representades diverses situacions de conflicte que es donen normalment a l'aula (és important que estiguin ben contextualitzades amb situacions que realment passen en el grup classe). Entre tots, buscarem possibles solucions a cadascun dels conflictes i els escriurem en papers de colors. Quan es faci el mural	1 hora. (Grup sencer)

	grupals, els infants podran recórrer a aquestes solucions per a resoldre els conflictes.	
<i>Tancament: mural sobre què hem après</i>	L'objectiu d'aquesta activitat és crear un gran mural sobre l'assetjament escolar. Per fer-ho, farem un recull de tot allò que hem après a totes les sessions anteriors. La idea és dedicar temps de forma individual a totes les activitats que hem fet abans i anar completant-les amb imatges i material que hem anat creant. Aquesta activitat pot servir també com a avaluació, ja que et permet veure què han après els teus alumnes. D'aquesta manera, el que han après es detallarà amb els criteris d'avaluació esmentats anteriorment. Un cop acabat el resum del projecte, es tornarà a fer el full en blanc per tal de veure l'evolució dels infants al llarg de la situació d'aprenentatge.	1 hora. (Grup sencer)

Mesures i suports universals

Com a mesures i suports universals m'he basat en el DUA i l'índex d'Inclusió. D'aquesta manera, estableixo les següents mesures:

- Respectar el ritme d'aprenentatge de cada infant.
- Fer una docència compartida.
- Establir agrupaments flexibles dels alumnes
- Tenir un horari flexible.
- Disposar d'una organització flexible de l'espai (l'aula multifuncional).
- Fer ús d'un llenguatge adequat.

4. Resultats de la intervenció

Una vegada s'ha implementat la proposta d'intervenció, he pogut fer una valoració dels resultats d'aquesta i he dut a terme la meua reflexió sobre l'acció. Durant el projecte, s'han posat en pràctica activitats relacionades amb la burla, la diversitat, els valors i la resolució de conflictes.

Els resultats obtinguts després de la implementació de les propostes han sigut satisfactoris. He pogut observar com els infants han entès amb profunditat el concepte "*assetjament escolar*" i considero que s'han assolit els objectius que es van marcar al principi d'aquest projecte. D'aquesta manera, amb les propostes plantejades, els infants han après a relacionar-se de forma positiva amb els altres en igualtat, respecte i cura. A més a més, han pogut conèixer estratègies per a prevenir l'assetjament escolar i han sabut posar en pràctica altres tècniques per a la resolució de conflictes allunyades de la violència física i verbal.

Després de la posada en pràctica, els infants han demostrat comprendre de forma significativa la importància de demanar ajuda als adults quan es troben en situacions de conflicte o assetjament. Davant d'un problema, els infants posen com a primera opció comunicar-ho a la mestra o a les famílies. A més a més, he observat com després del projecte, els infants tenien una major predisposició a l'hora d'explicar les seves preocupacions i inquietuds.

D'altra banda, els nens han demostrat tenir estratègies per a la resolució de conflictes de forma pacífica. D'aquesta manera, han establert els passos necessaris a l'hora de resoldre qualsevol problema sense haver de recórrer a la violència: ser pacients, identificar el problema, escoltar i comunicar-se. Els infants han demostrat durant aquestes setmanes saber posar en pràctica aquests aspectes.

Altrament, els alumnes han pogut investigar sobre conceptes relacionats amb el "*bullying*" i demostren tenir un major coneixement d'aspectes com la burla, la diversitat i el respecte. Així mateix, s'han mostrat receptius respecte a aquells que són diferents i s'ha evidenciat un major respecte i tolerància cap a la diversitat.

Per acabar, cal destacar l'ambient en què s'ha produït la intervenció. En tractar-se d'un treball per projectes, han sigut els infants els que han pres la iniciativa de les activitats. Així doncs, l'ambient en què s'han produït ha sigut molt flexible i respectuós. Els infants han dut a terme les activitats de forma tranquil·la i han gaudit mentre les feien. A més a més, han actuat amb curiositat i es mostrava una gran predisposició i compromís per aprendre i descobrir coses noves.

5. Conclusions

Un cop finalitzat el meu treball final, he pogut treure les següents conclusions:

- He assolit els objectius que em vaig plantejar a l'inici del projecte. Durant el transcurs del treball, he pogut dur a terme en una aula d'infantil una situació d'aprenentatge -basada en el treball per projectes- on s'ha treballat l'assetjament escolar. Així mateix, les activitats han potenciat un entorn saludable i lliure d'assetjament escolar. A més a més, gràcies al treball de recerca, he pogut abordar amb profunditat conceptes clau sobre la problemàtica, cosa que m'ha permès conèixer quines són les causes de l'assetjament escolar durant l'etapa d'infantil, així com quines estratègies hem d'utilitzar com a docents per a poder prevenir-lo.
- Quant a la implementació de la intervenció, aquesta ha tingut uns resultats molt positius. Així mateix, els infants s'han mostrat resolutius davant dels conflictes i demostren tenir una millor comprensió de la importància dels valors, el respecte i la diversitat. L'ambient a l'aula ha canviat i les relacions interpersonals són més sanes. A més a més, al llarg de la intervenció, els infants han mostrat una major predisposició a l'hora d'explicar les seves inquietuds i preocupacions envers situacions violentes que han viscut.
- El treball per projectes ha tingut un paper molt important en el desenvolupament d'aquest treball. Així doncs, aquesta metodologia ha permès als infants participar de forma activa i ser part del projecte des del principi. A més a més, es tracta d'un enfocament on es fomenta el treball en equip, la creativitat, la investigació i el debat i la conversa. Per tant, podem concloure que aquest mètode de treball respecta les

necessitats i ritmes dels infants i permet que puguin adquirir coneixements significatius i funcionals.

- La meua experiència personal fent la implementació ha sigut positiva. Si bé és cert que al principi tenia angoixa per no saber com funcionava exactament el treball per projectes, ara puc dir que m'ha semblat un mètode senzill i resolutiu. Considero essencial fer partícips als infants de tot allò que succeeix a l'aula. Així doncs, aquesta metodologia et permet ser flexible i deixar que siguin els alumnes els que et guiïn al llarg de tot el projecte. El que més m'ha costat ha sigut fer la programació. Se m'ha fet feixuc haver de programar les activitats sense saber realment com anaven a ser, ja que depenia absolutament d'allò que poguessin proposar els infants. Tanmateix, això m'ha servit per ser una mestra molt més flexible i entendre que, tot i que necessitem una base d'on partir, és essencial saber adaptar-se a les necessitats dels més petits.
- Aquest treball final m'ha ajudat a entendre la magnitud de la problemàtica. Actualment, vivim en una societat on la violència forma part del nostre dia a dia, i com a educadores hem de ser conscients de la importància d'abordar l'assetjament escolar des d'edats primerenques. L'etapa d'infantil és la base de l'educació, on els infants aprenen els valors més importants: el respecte i la tolerància. Així mateix, aquests valors promouen la creació de relacions socials sanes i un bon desenvolupament integral dels infants. Amb tot això, puc concloure que abordar aquesta problemàtica des de l'educació infantil ajuda a prevenir situacions d'abús entre iguals, ja que el treball de temes socials proporciona als infants una major comprensió del món que els envolta, incloent-hi les diverses cultures, societats i formes de vida que coexisteixen. D'aquesta manera, es fomenta la inclusió, el respecte a la diversitat, l'empatia i la convivència pacífica. A més a més, es proporciona eines perquè tinguin pensament crític i puguin, així, identificar i qüestionar actituds i comportaments negatius per tal d'aconseguir un entorn segur i respectuós.

6. Referències bibliogràfiques

- Albaladejo, N., Ferrer, R., Reig, A., & Fernández, M. (2013). ¿Existe Violencia Escolar en Educación Infantil y Primaria? Una propuesta para su evaluación y gestión. *Anales de psicología*, (29)3, 1060-106.
<https://revistas.um.es/analesps/article/view/analesps.29.3.158431/152231>
- Autor corporatiu. (2012). Aprendizaje por proyectos en educación infantil. *Revista digital para profesionales de la enseñanza*, 19, 1-7.
<https://www.feandalucia.ccoo.es/docu/p5sd9224.pdf>
- Associació catalana per a la prevenció de l'assetjament escolar. (s.d.). *Qui som?*
<https://www.acpae.org/>
- Benítez, J., Fernández, M., i Berbén, G. A. (2005). Conocimiento y actitud del maltrato entre alumnos (bullying) de los futuros docentes de educación infantil, primaria y secundaria. *Revista de enseñanza universitaria*, 26, 71-84.
<https://idus.us.es/bitstream/handle/11441/56642/conocimiento%20y%20actitud%20N26.pdf>
- Cano, A. (2022). *El trabajo por proyectos en aulas multigrado*. Ediciones Normalismo Extraordinario.
https://www.researchgate.net/profile/Amanda-Cano-4/publication/367089074_El-trabajo-por-proyectos-en-aulas-multigrado/links/63c0d6194804ba12ffc13f08/El-trabajo-por-proyectos-en-aulas-multigrado.pdf
- Diaz-Aguado, M. (2005). Por qué se produce la violencia escolar y cómo prevenirla. *Revista iberoamericana de educación*, 37, 17-47.
https://repositorio.minedu.gob.pe/bitstream/handle/20.500.12799/1284/2005_D%c3%adaz-Aguado_Por%20qu%c3%a9%20se%20produce%20la%20violencia%20escolar%20y%20c%c3%b3mo%20prevenirla.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Escola Pilarín Bayés. (2023). *El nostre entorn*.
<http://www.xtec.cat/ceip-pilarinbayes/escola/1-Entorn/nostre%20entorn.htm>

- Escola Pilarín Bayés. (2023). *Ideari Pedagògic*.
<http://www.xtec.cat/ceip-pilarinbayes/escola/2-Projecte%20educatiu/ideari%20pedagogic.pdf>

- Grimaldi, C. (2009). Acoso en las aulas. [PDF].
https://web.archive.org/web/20180425062509id_/http://www.eumed.net/rev/cccss/03/cgh4.pdf

- Hernández, F. (2000). Los proyectos de trabajo: la necesidad de nuevas competencias para nuevas formas de racionalidad. *Educación*, 26, 39-51.
<https://educar.uab.cat/article/view/v26-hernandez/249>

- Jeannet Pérez Hernández (2017). “Bases teóricas del método por proyectos en la Educación”, *Revista Atlante: Cuadernos de Educación y Desarrollo*.
<https://www.eumed.net/rev/atlante/2017/08/proyectos-educacion.html>

- Magaña, J. (2020). *Metodología por proyectos en educación infantil*. [Treball Final de Grau, Universitat de les Illes Balears]
https://dspace.uib.es/xmlui/bitstream/handle/11201/155064/Magana_Garcia_Juana_Maria.pdf?sequence=1&isAllowed=y#:~:text=La%20ense%C3%B1anza%20por%20proyectos%20de,el%20conocimiento%20de%20manera%20global.

- Martín, B. (2018). *El trabajo por proyectos en educación infantil: una experiencia real en el aula*. [Treball Final de Grau, Universitat de Valladolid]
<https://uvadoc.uva.es/bitstream/handle/10324/33051/TFG-L2183.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

- Monzó, A. (2020, 6 decembre). *Acoso escolar: perfil del acosador*. Psicólogos Las Rozas. <https://psicologiamonzo.com/acoso-escolar-perfil-del-acosador/>

- Musalem, B. R., i Castro, O. P. (2015). Qué se sabe de bullying. *Revista Médica Clínica Las Condes*, 26(1), 14-23.
https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S071686401500005X?ref=cra_js_challenge&fr=RR-1

- Núñez, S. (2016). *Bullying: importancia de la aplicación de programas de prevención desde la etapa de educación infantil*. [Treball Final de Grau, Universidad de La Laguna.].
<https://riull.ull.es/xmlui/bitstream/handle/915/3362/BULLYING%20IMPORTANCIA%20DE%20LA%20APLICACION%20DE%20PROGRAMAS%20DE%20PREVENCION%20DESDE%20LA%20ETAPA%20DE%20EDUCACION%20INFANTIL.pdf?sequence=1>

- Olweus, D. (s.f.). *Acoso escolar, “bullying”, en las escuelas : hechos e intervenciones*. [PDF].
<http://convivejoven.semsys.itesi.edu.mx/cargas/Articulos/ACOSO%20ESCOLAR%20BULLYING%20EN%20LAS%20ESCUELAS-HECHOS%20E%20INTERVENCIONES.pdf>

- Manteca E. (2006). *Antología*. Secretaria d’educació Pública (SEP).
<https://www.montenegroeditores.com.mx/flips/disenioFTP/Libros%20para%20actualizaci%F3n%20de%20las%20gu%EDas/CIENCIAS---PRIMER-TALLER-DE-ACTUALIZACION-SOBRE-LOS-PROGRAMAS-DE-ESTUDIO-2006.pdf>

- Servei d’Ordenació Curricular d’Educació Infantil. (2021). *Curriculum i orientacions educació infantil segon cicle*. Servei de Comunicació i Publicacions.
<https://portaldogc.gencat.cat/utillsEADOP/PDF/8851/1955221.pdf>

- Rios, M. M., i Veredas M. V. (2020). Prevención del acoso escolar en educación infantil. hacia el modelo dialógico de prevención y resolución de conflictos. *Revista Digital de Educación y Formación del Profesorado*, 17, 1-26.
<https://revistaeco.cepcordoba.es/wp-content/uploads/2020/03/Rios.pdf>

7. Annexos

Annex A. Fotografies sessió 1: la burla

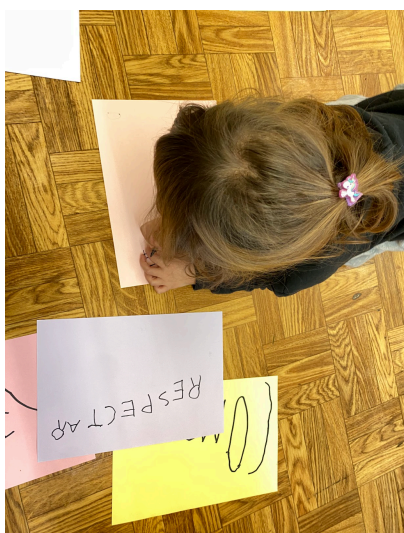
[Enllaç representació conte](#)

Annex B. Fotografies sessió 2: el respecte

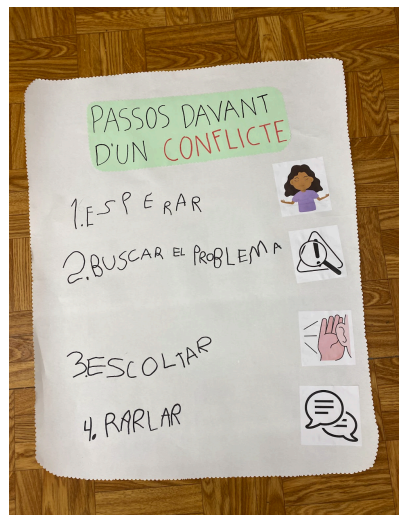
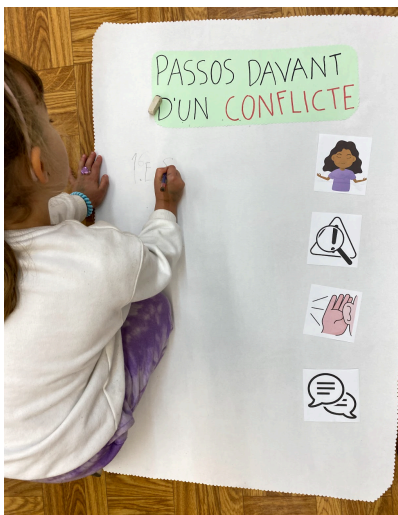

Annex C. Fotografies sessió 3: valors

Annex D. Fotografies sessió 4: resolució de conflictes

Annex E. Fotografies sessió 5: diversitat

Annex F. Fotografies sessió 6: tancament

